

Bibliometrija

Motivi za citiranje. Dejavniki, ki vplivajo na število citatov 5. predavanje

prof. Primož Južnič

Delno vezano na članek

Južnič P. (2000). Analiza citiranja in motivi za citiranje. Knjižnica, 44; 4, 33-50

MOTIVI za citiranje

Obstajajo različni pristopi za razumevanje in razlago motivov, ki vodijo avtorje, da citirajo določeno delo. Te pristopi so seveda vsi bibliometrijski, vendar uporabljajo pojme in metodologijo, ki imajo vir ali izhajajo iz drugih strok.

Motivi za citiranje

Ekonomski pristop

Kako znanstveniki pridejo do informacij ?

Laboratoriji in terensko delo sta dve najbolj znani metodi, toda eksperimenti in opazovanje lahko poskrbijo le za dejstva. Da bi lahko razložili tako pridobljene informacije oz. da bi jih lahko sploh pravilno pridobivali, znanstveniki uporabljajo delo predhodnih raziskav in znanstvenikov, ki so jih opravili. Ta uporaba je v znanosti formalizirana in se v objavi rezultatov znanstvenega dela pojavi kot referenca oz. citat.

Za produkcijo znanstvenega znanja so lahko citati v določenem tekstu razumljeni kot ekonomska uporaba, na osnovi katere se opravi lastno raziskovalno delo. Število citatov, ki ga doživi določena objava znanstvenih rezultatov, lahko uporabimo kot merilo uporabnosti tega dela in jo s pomočjo analize citatov merimo tudi empirično. Zato citat lahko razumemo kot priznavanje intelektualnih avtorskih pravic. Avtorske pravice v znanosti oz. objavah raziskovalnih rezultatov se zato razlikujejo od avtorskih pravic literarnih del.

Motivi za citiranje

Sociološki pristop

Citati dajejo ustrezno priznanje preteklemu delu, kažejo kako je citirajoče delo povezano s dosedanjim delom na istem področju in služijo še drugim funkcijam, ki določajo znanost kot socialni sistem. Brez poznavanja dosedanjih raziskovalnih rezultatov je seveda neko konkretno raziskovalno delo manj vredno, oz. obstaja velika verjetnost, da ni dovolj kvalitetno.

Sociološki pristop ne izhaja iz tega, da je neko raziskovalno delo bilo koristno in je zato našlo svoje mesto med referencami, temveč govori o znanosti kot socialnem sistemu, ki ga povezuje ravno citiranje. Seveda ne citiranje v dobesednem smislu, temveč poznavanje del drugih raziskovalcev, ki raziskujejo na istem področju. Pravilno citiranje je pogoj za vstop v ta sistem. Avtorji se s pravilnim citiranjem "pravih" del legitimirajo kot pripadniki določene znanstvene skupnosti in prikažejo svoje poznavanje določenega področja ali tematike.

Motivi za citiranje

Psihološki pristop

Citiranje je v osnovi osebna odločitev avtorja oz. avtorjev, četudi jih pri tem lahko vodi vrsta drugih motivov. Ta osebna nota ni nikjer tako vidna kot pri t.i. samocitiranju (avtocitiranju).

Zanimiv je tudi tisti motiv, ko so avtor/ji objave raziskovalnih rezultatov prepričani, da citiranje pomembnega in uglednega znanstvenika oz. njihovega dela povečuje tudi pomembnost njihovega lastnega dela. Nedvomno gre tudi tu lahko za kak oseben (osebnosten ?) motiv, ki vodi k takšnemu citiranju.

Motivi za citiranje

Bibliotekarski pristop

Za bibliotekarstvo in informacijsko znanost je pomembno, da opozarjajo na prevečkrat pozabljen osnovni motiv citiranja kot napotek uporabnikom (izraz iz bibliotekarstva kot stroke), kjer so na voljo informacije za popolno ali dodatno osvetlitev problema, s katerim se objava ukvarja. Knjižnice so namreč ustanove, ki imajo pri takšni uporabi citiranja še vedno pomembno vlogo in jo bodo še naprej imele.

Odprt dostop

- Nov element je pojav revij in člankov v odprtem dostopu (OA).
- Odprt dostop, pomeni dodatno možnost dostopa do objave in s tem tudi večjo potencialno možnost citiranja.

MOTIVI ZA CITIRANJE po viru

Notranji motivi, ki so vezani na sam potek raziskovalnega dela in uporabo že objavljenih rezultatov raziskovalnega dela na istem področju:

Zunanji motivi, ki so le posredno povezani s samim raziskovalnim delom in so bolj pomembni za sprejemljivost in večjo možnost objave raziskovalnega dela v željeni obliki.

Osebni motivi, ki so povezani z dosegljivostjo določenega vira, tako avtorjem, kot tudi bralcem/drugim raziskovalcem.

Notranji motivi

Dela so citirana zato, ker:

- gre za originalne ugotovitve dejstev na področju dela, ki ga citira, ki jim je potrebno dati nujno priznanje,
- so avtor/ji ugotovili pomen objavljenih rezultatov drugih raziskovalcev pri načrtovanju, izvajanju oz. objavi svojega raziskovalnega dela,
- je nekdo začetnik raziskovanja ali pristopa k raziskovanju določenega znanstvenega področja,
- se tako povzema dosedanje raziskovanje na raziskovalnem področju,
- se tako povzema metodološka izhodišča določenega raziskovalnega področja,
- se kritizira določene ugotovitve.

Zunanji motivi

Dela so citirana zato, ker:

- se želi pokazati poznavanje raziskovalnega področja,
- se sklicuje s tem na določeno znanstveno avtoriteto na določenem znanstvenem področju,
- se zadovolji pričakovanja urednika in recenzente revije, kjer je tekst objavljen,
- je bilo citirano delo objavljeno v isti reviji, kot delo, ki ga citira.

Osebni motivi

Dela so citirana zato, ker:

- so objavljena v znani reviji ali drugi obliki, ki je splošno dosegljiva,
- so objavljena s strani avtorja samega (samocitiranje),
- so objavljena s strani njegovih sodelavcev oz. prijateljev.

Dejavniki, ki vplivajo na število citatov, ki ga prejme določena objava

Pri prikazu dejavnikov bomo šli postopoma od najbolj enostavnih do bolj zapletenih.

- 1 Samocitiranje/Avtocitiranje,
- 2 Področje raziskovanja,
- 3 Tipi objav,
- 4 Ugled avtorjev in revije oz. založbe,
- 5 Jezik objave in nacionalnost avtorjev,
- 6 Število avtorjev,
- 7 Spol avtorja,
- 8 Dosegljivost informacijskih virov,
- 9 Kvaliteta objavljenega dela oz. raziskovalnih rezultatov,
- 10 Drugi dejavniki,

1.2 Samocitiranje/avtocitiranje

- **Praviloma je samocitiranje takrat ko sta vsaj en avtor v objavi, ki citira in v objavi, ki je citirana, enaka.**
- Nekateri ožijo ta pojav le na objave, pri katerih sta prva avtorja obeh objav enaka. Drugi menijo, da gre za samocitat, samo za tiste avtorje, ki so enaki v objavi, ki citira in v objavi, ki je citirana. Oboje praviloma ni sprejemljivo, oz. ni pravilno.

2.1 Področje raziskovanja

- Eden osnovnih dejavnikov, ki vpliva na število citatov, ki jih lahko pričakuje določena objava, je veda oz. raziskovalno področje. Tu ne gre samo za razlike med naravoslovjem in družboslovjem oz. humanistiko, kot se običajno misli. Razlike so veliko globlje in ne zajemajo samo razlik med vedami, temveč tudi med področji znotraj ved.

2.2 Področje raziskovanja

Razlikujejo se:

- po številu raziskovalcev in obsegu raziskovanja,
- po načinu objavljanja,
- po načinu in obsegu citiranja (številu citiranih virov).

Vse to vpliva na število citatov (ter tudi na višino dejavniko vpliva posameznih revij).

3 Tipi objav

- Na večini področjih so najbolj citirane objave članki, vendar je še nekaj izjem, praviloma v humanističnih vedah, kjer se citirajo monografije.
- Pri nekaterih vedah, predvsem naravoslovnih in biomedicinskih, so pregledni članki bolj citirani kot drugi članki.
- Druge objave v revijah (kratki zapisi, pisma) so v nekaterih revijah, predvsem biomedicinskih vedah, tudi citirani.
- V nekaterih (tehniških vedah) se citirajo tudi prispevki z kongresov, drugje je tega veliko manj.

4.1

Ugled avtorjev in revije oz. založbe

Objave, ki enkrat prejmejo veliko citatov, jih bodo zaradi tega prejele še veliko več. Seveda velja to tudi za avtorje teh objav. Objave, ki jih podpišejo znani znanstveniki, bodo veliko citirane že zaradi tega, ker je avtor ali so avtorji že prej objavljali visoko citirana dela.

Temu rečemo Matejev efekt (Tisti ki že imajo, jim bo dodano).

4.2

Ugled avtorjev in revije oz. založbe

- Dejavnik/faktor vpliva (IF), ki je izračunan na osnovi citiranja, tudi sam vpliva na citiranje. Namreč revije z višjim IF so bolj znane, bolj dosegljive. Tudi avtorji, ko se odločajo, kje bi objavili za prvo izbiro izberejo najboljše revije. Pri teh revijah potem lahko tudi delajo selekcijo in izberejo res najboljše prispele članke.

5.1 Jezik objave in nacionalnost avtorjev

Jezik, v katerem so objavljeni rezultati raziskovalnega dela je eden od osnovnih dejavnikov, ki pogojujejo število citatov. Praviloma objava, ki ni v angleščini, ne more pričakovati, da bo opažena in da bo imela veliko citatov zunaj lokalne, nujno manjše, znanstvene skupnosti.

5.2 Jezik objave in nacionalnost avtorjev

- Občutljivo vprašanje, saj načelno naj nacionalnost ne bi vplivala na odmevnost objav. A nekaj raziskav kaže tudi na določeno “samocitiranje” med pripadniki določenih narodov. Bolj značilno za področje družboslovja, kjer je to glede na teme, ki jih obravnava razumljivo.

5.3 Jezik objave in nacionalnost avtorjev

- Vendar rezultati bibliometrijskih analiz kažejo, da obstajajo velike razlike med odmevnostjo objav avtorjev iz različnih držav.
- Praviloma se pokaže, da so najbolj odmevne/citirane objave, kjer sodelujejo avtorji iz manjših zahodno/evropskih držav (glede na število objav in raziskovalcev).

6 Število avtorjev

Večavtorstvo je postalo pravilo pri večini objav in je pogosto tudi rezultat skupnega raziskovalnega dela več raziskovalnih skupin, tudi iz različnih držav. Novejši pojav je t.i. množično avtorstvo, ko se kot avtorji podpiše sto in več raziskovalcev.

- Velja pravilo, več je avtorjev, večja je možnost za citiranje takšne objave. To se poveča, če so avtorji iz različnih držav.

7 Spol avtorja

Enakopravnost med spoloma je vrednota, ki je del sodobne civilizacije. Zato je težko verjeti, da bi spol avtorja lahko vplival na odmevnost/citiranost. Rezultati analiz kažejo različno, od tega, da razlik ni (Islandija), da so bolj citirane objave moških avtorjev (sociologija) ali ženskih (biologija).

8 Dosegljivost virov

- Razumljivo je, da raziskovalci praviloma uporabljajo revije in druge serijske publikacije, do katerih omogočajo dostop “njihove” knjižnice.
- Veliko raziskav kaže na pozitiven vpliv odprtega dostopa (OA) na citiranost in predvsem na hitrost odmeva/citiranja.

9 Kvaliteta objavljenega dela oz. raziskovalnih rezultatov,

- Nedvomno eden od osnovnih dejavnikov a tudi dejavnik, ki ga je najtežje ugotoviti, oz. izmeriti.
- Lahko bi rekli, da vse kar ne moremo razložiti z drugimi dejavniki, lahko razložimo z kvaliteto. Če enaki ali podobni objavi (ista revija in vsi drugi pogoji) dobita različno število citatov, da je na to vplivala tudi kvaliteta objave?

10 Drugi dejavniki

- Takšni dejavniki so lahko prisotnost oz. obseg doktorskega in postdoktorskega študija na akademskih inštitucijah, kjer raziskujejo avtorji objav. Ali pa obseg financiranja raziskovalnega dela, ki tudi lahko bistveno vpliva na količino in odmevnost objav raziskovalnega dela.
- Zelo pomembne so študije, ki raziskujejo povezanost med financiranjem in citiranjem določene raziskovalne skupine.

Motive lahko raziskujemo

1. Z analizo vsebine člankov.
2. Z intervjuji, anketami med raziskovalci, o tem zakaj so oz. citirajo določene vire..